

Motion till riksdagen

1987/88:Ju13

av Lars Werner m. fl. (vpk)

om förbättringar inom rättshjälpsystemet
(prop. 1987/88:73)

Rättssäkerheten kräver att alla människor har möjlighet att göra sin rätt gällande. Detta innebär också att alla ska ha ekonomiska möjligheter att kunna låta sin sak prövas av domstol.

Rättshjälpsreformen från 1973 syftade, enligt föreliggande proposition, till att förverkliga principen om allas likhet inför lagen. Den allmänna rättshjälpen var en hörnsten i denna reform.

Trots att dessa principer borde vara självklara för varje demokratiskt samhälle, har den allmänna rättshjälpen utsatts för utomordentligt hårda besparingsåtgärder och därmed allvarligt urholkats. Och trots att även regeringen konstaterar att detta är allvarligt, är man inte beredd att anslå mer pengar till rättshjälpsystemet. Den anslagsökning som i budgetpropositionen föreslås för rättshjälpen (2,5 %) svarar inte ens mot inflationen.

Vi kan inte låta bli att uppröras över att en fråga som är av så central betydelse för många människor, har en så låg prioritet i regeringen.

I propositionen anförs att en förbättring av vissa delar av rättshjälpen "för närvarande endast kan göras i form av omfördelningar inom en given kostnadsram". Är Sverige verkligen ett så fattigt land att vi inte har råd med rättssäkerhet? Vi tror inte det.

En omfördelning inom given kostnadsram innebär rimligtvis att man tar från ett område och ger till ett annat. Så är också fallet här.

Regeringen föreslår bl. a. att 20 milj. kr. skall inbesparas genom att vissa uppgifter läggs över på försäkringsbolag. Detta anser vi vara i högsta grad betänkligt. För det första finns det ingen som helst anledning att vänta sig någon form av socialt ansvar från försäkringsbolagen, eftersom de är vinstdrivande företag. För det andra kommer självklart de ökade kostnader, som förslaget innebär för försäkringsbolagen, att tas ut på något annat håll. Det blir alltså försäkringstagarna som i slutändan får betala via höjda premier. Och försäkringspremier är - i motsats till rättshjälp - inte inkomstprövade . . .

Att fler och fler rättshjälpsuppgifter läggs över på försäkringsbolag är en form av smygprivatisering, som i sin förlängning kan få allvarliga konsekvenser. Dessutom anser vi det ytterst betänkligt att rättssäkerhet skall vara en källa till vinst för privata bolag.

Vpk anser alltså, i motsats till regeringen, att mer pengar måste tillföras rättshjälpsystemet. I detta ärende har vi väckt en särskild motion på budgetpropositionen.

Ett problem som endast indirekt tas upp i propositionen är att biträdesersättningen i rättshjälpsystemet urholkats, så att det knappast längre är möjligt att driva advokatverksamhet på endast rättshjälpsärenden. På s. 23 i propositionen konstateras det att de allmänna advokatbyråerna, vilka hittills endast handhaft rättshjälpsärenden, har haft svårt att få verksamheten lönsam.

I stycket dessförinnan skriver man " – – vidare att biträdesersättningarna i rättshjälpsystemet i stor utsträckning skulle kunna bestämmas enligt taxor, som utformades med ledning av kostnaderna vid de allmänna advokatbyråerna".

Vi tycker inte att det är särskilt svårt att se konsekvensen häremellan; biträdesersättningarna har helt enkelt inte höjts i takt med kostnadsutvecklingen. Det som är märkligt i sammanhanget är snarare att regeringen ej ser detta sammanhang och drar lärdom av det. I stället har man funderingar på att lägga ner en del av de allmänna advokatbyråerna och till de andra ger man olika former av drifts- och rekonstruktionsbidrag. Det har också förekommit uppgifter om att domstolsverket uppmanar de allmänna advokatbyråerna att söka uppdrag utanför rättshjälpsområdet, för att få större lönsamhet.

Detta är en oroande utveckling, som om den fortsätter kan innebära att det kan bli svårt att få advokater och andra att åta sig rättshjälpsberättigade uppdrag. Regeringen bör därför återkomma med förslag om uppjustering av biträdesersättningarna i rättshjälpsystemet.

Rättshjälp i utlänningsärenden

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) hemställer, i den i propositionen refererade skrivelsen, om åtgärder för förbättrad rättshjälp i vissa hänseenden för invandrare. Vpk anser att det DO tar upp är riktigt och angeläget. Frågor om flyktingstatus, medborgarskap, osv. är av oerhörd stor betydelse för de människor som är berörda. Att rättshjälpsnämndens praxis dessutom utvecklats mot större och större restriktivitet i dessa ärenden är allvarligt och kan gå ut över den enskildes rättsäkerhet.

Vi finner det därför mer än märkligt att regeringen ej på något sätt tillmötesgår DO:s hemställan. Visserligen håller man med DO om hans kritik, men man föreslår ingen förbättring, vare sig genom anslag eller på annat sätt. Snarare är skrivningarna ett "slag i ansiktet" på diskrimineringsombudsmannen och hans arbete, när föredragande statsråd skriver: "Jag utgår från att DO även i fortsättningen bevakar utvecklingen på det här området – –"

Rättshjälps- och tilläggsavgifterna

Regeringens förslag till rättshjälps- och tilläggsavgifter är ett steg i rätt riktning. Frågan är dock om det är ett tillräckligt stort steg.

Att rättshjälpsavgifterna sänks är naturligtvis positivt. Det är dock en smula märkligt att förslaget innebär en höjning för dem som har en årsinkomst på 30 000 kr. Inkomster på denna nivå torde ligga under såväl existensminimum som socialhjälpsnorm. Därför anser vi, att om rättshjälpsav-

gift över huvud taget skall tas ut i dessa inkomstlägen, skall den vara ytterst symbolisk. Annars är risken uppenbar att det bara blir en onödig, byråkratisk rundgång av samhällets tillgångar, när de betalningsskyldiga tvingas söka socialhjälp för att betala avgiften.

Regeringen föreslår att det högsta tilläggsbeloppet skall begränsas till det dubbla maximibeloppet. Det är bra att det sker en sänkning av den totala möjliga avgiften, men denna kan fortfarande komma att uppgå till avsevärda belopp. Vi förutsätter att regeringen har intentionen att framdeles vidta ytterligare åtgärder för att förbättra människors ekonomiska möjligheter att få sin sak rätteligen prövad.

När skall ersättningen fastställas?

Regeringen föreslår att ersättning till biträde alltid skall fastställas i samband med att den rättsliga angelägenheten avgörs genom dom eller beslut eller avslutas på annat sätt.

Redan i dag är detta praxis vid t. ex. invandrarverkets handläggning av ombudersättning vid utlänningsärenden. Detta har inneburit stora problem, i och med att ombudet får ligga ute med stora summor under en lång tid. Regeringen har visserligen aviserat en ändring av utlänningslagen med syfte att förkorta handläggningstiderna, men då detta flera gånger varit syftet med tidigare reformer, och ingen reell förkortning skett, anser vi det vara vanskligt att förutsätta att detta kommer att lösa problemet.

De jurister och advokater som arbetar med flyktingärenden är ofta mer eller mindre specialiserade på detta. Det innebär klara likviditetsproblem för dem att ständigt tvingas vänta långa tider på betalning för utfört arbete.

Vi yrkar därför att regeringen får i uppdrag att snarast utforma tillämpningsföreskrifter som gör det möjligt att få förskott på biträdesersättningen i utlänningsärenden, om ärendets handläggningstid överskrider sex månader.

Offentligt biträde vid förvarstagande enligt utlänningslagen

Regeringen föreslår att offentligt biträde skall beviljas i ärenden enligt utlänningslagen angående avvisning eller verkställighet av avvisning eller utvisning, om sökande hållits i förvar i längre tid än tre dagar. Enligt gällande regler är motsvarande tid en vecka.

Naturligtvis är det positivt att tidsfristen minskas, men det är långt ifrån tillräckligt ur vare sig humanitär, social, eller rättssäkerhetssynvinkel.

Att bli inspärrad i tre dygn utan att kanske förstå varför eller för hur länge, utan att kunna språket eller veta något om det svenska rättssystemet, att kanske dessutom bli skild från sina familjemedlemmar utan att få reda på vad som händer med dem – det måste vara en fruktansvärd upplevelse. Många av de människor som på detta sätt blir tagna i förhör har dessutom flytt från vidriga förhållanden, från skräck, förföljelse och i värsta fall tortyr.

Vpk anser att det är oförenligt för en stat med demokratiska och humanitära ideal att behandla människor på detta sätt. Att anledningen till att det får förekomma är kostnadsskäl gör det knappast mer försvarbart!!

Regeringen skriver: "Förvarstagandet innebär att utlänningsberövning

personliga frihet i en situation då han på grund av omständigheterna i övrigt är i ett utsatt läge. Det skulle emellertid främst av kostnadsskäl föra för långt att öppna tillgången på offentligt biträde omedelbart när beslutet om förvarstagande fattas. Av kommitténs redovisning framgår också att de flesta förvarstaganden inte varar längre än ett eller ett par dygn.”

På grund av det statsfinansiella läget skall man tydligen acceptera att människor far illa några dagar . . .

Vpk anser att utläningar som är tagna i förvar enligt utlänningslagen skall ha rätt till offentligt biträde så snart det kan ske. Mer än ett dygn får under inga omständigheter förflyta från förvarstagandet, till dess offentligt biträde är beviljat. Vi anser att staten har råd att anslå erforderliga medel till detta.

Vem får förordnas till offentligt biträde?

Regeringen föreslår att annan än advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå skall få förordnas till offentligt biträde, endast om det finns skäl för det.

Många utlänningsärenden handhas i dag av offentliga biträden som ej är advokater eller biträdande jurister vid advokatbyrå, utan är jurister med självständig rörelse. Dessa gör i de flesta fall ett mycket gott arbete.

Självklart anser vi det vara av stor vikt att höga kompetenskrav ställs på offentliga biträden, men den av regeringen föreslagna ändringen kan, om den tillämpas alltför strikt, innebära att många av de jurister som i dag är mycket kunniga i utlänningsärenden ej längre har möjlighet att arbeta med detta. Samtidigt innebär ju inte advokattiteln någon naturlig kompetens på detta område. Vi anser därför att den kontroll av rättshjälps- och offentliga biträden som redan i dag görs av rättshjälpsnämnden innebär ett starkare skydd mot oseriös verksamhet, än den föreslagna lagändringen.

Avslutning

I inledningen konstaterade vi att de av regeringen föreslagna förbättringarna inom rättshjälpsystemet är ett steg i rätt riktning. Vi hoppas nu att man fortsätter på denna väg, så att intentionerna från rättshjälpsreformen kan förverkligas.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen avslår regeringens förslag om att undanta ytterligare områden från rättshjälps-
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om uppjustering av biträdesersättningarna i rättshjälpsystemet,
3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förbättrad rättshjälps- i vissa hänseenden för invandrare, i enlighet med vad som anförts i motionen,
4. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ytterligare justering av rättshjälps- och tilläggstaxorna i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen hos regeringen begär att tillämpningsföreskrifter utfärdas för biträdesersättningen i enlighet med vad som i motionen anförts,

Mot. 1987/88
Ju13

6. att riksdagen beslutar att i ärenden enligt utlänningslagen (1980:376) angående avvisning eller verkställighet av avvisning eller utvisning rättshjälp genom offentligt biträde skall beviljas inom ett dygn från det sökanden tagits i förvar,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vem som får förordnas till offentligt biträde.

Stockholm i januari 1988

Lars Werner (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Jörn Svensson (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Nils Berndtson (vpk)

Inga Lantz (vpk)